

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра туристичного бізнесу та країнознавства

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор з науково-
педагогічної
роботи

“ _____ ” _____ 2019 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«Культурний туризм та креативні індустрії»

(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти _____ Перший (бакалаврський) _____

галузь знань _____ 24 «Сфера обслуговування» _____

(шифр і назва)

спеціальність _____ 242 «Туризм» _____

(шифр і назва)

освітня програма _____

(шифр і назва)

спеціалізація _____

(шифр і назва)

вид дисципліни _____ за вибором _____

(обов'язкова/ за вибором)

факультет міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу

Програму рекомендовано до затвердження Вченою радою факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу

20 червня 2019 року, протокол № 15

Розробник програми: Парфіненко Анатолій Юрійович – кандидат історичних наук, доцент, завідувач кафедри туристичного бізнесу та країнознавства Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

Програму схвалено на засіданні кафедри туристичного бізнесу та країнознавства

Протокол від 19 червня 2019 року № 12

Завідувач кафедри туристичного бізнесу та країнознавства

доц. Парфіненко А.Ю.

(підпис)

Програму погоджено методичною комісією факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу

Протокол 19 червня 2019 року, протокол № 11

Голова методичної комісії факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу

Григорова-Беренда Л.І.

(підпис)

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Культурний туризм та креативні індустрії» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалавра спеціальності 242 «Туризм».

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Метою вивчення дисципліни «Культурний туризм та креативні індустрії» є формування системи знань студентів з використання культурних ресурсів у туристичній сфері та можливостей розвитку цього виду туризму в Україні.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Культурний туризм та креативні індустрії» є:

- вивчення теоретичних основ культурного туризму та креативних індустрій;
- дослідження основних сегментів культурного туризму та креативних індустрій;
- аналіз ресурсної бази культурного туризму України;
- вивчення креативних індустрій як інноваційної стратегії розвитку туризму.

1.3. Кількість кредитів – 4.

1.4. Загальна кількість годин – 120.

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
за вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
4-й	4-й
Семестр	
7-й	7-й
Лекції	
26 год.	12 год. (4 аудиторних, 8 дистанційних)
Практичні, семінарські заняття	
26 год.	год.
Лабораторні заняття	
	год.
Самостійна робота	
68 год.	108 год.
Індивідуальні завдання	
-	

1.6. Заплановані результати навчання. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати:

- ключові терміни і поняття історико-культурної спадщини;
- ресурсну базу культурного туризму України;
- Об'єкти Всесвітньої культурної спадщини ЮНЕСКО в Україні;
- основні сегменти культурно-пізнавального туризму;
- роль культури в постіндустріальній економіці;
- шляхи управління розвитком культурно-пізнавального туризму в регіоні.

вміти:

- визначати та класифікувати об'єкти культурно-пізнавального туризму;
- створювати продукти подієвого туризму та реалізовувати їх;
- розробляти туристичні маршрути по пам'яткам історико-культурної спадщини;
- використовувати інновації в культурному туризмі.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Теоретичні засади культурно-пізнавального туризму

Тема 1. Цілі та завдання курсу, його проблематика

1.1. Цілі та завдання курсу, програма навчання

1.2. Основна проблематика дисципліни та її зв'язок з іншими дисциплінами

1.3. Характеристика літератури з культурного туризму та креативних індустрій та вимоги до складання заліку

Тема 2. Роль культури в постіндустріальній економіці

2.1. Роль культури в соціально-економічному розвитку суспільства

2.2. Культура як чинник сталого розвитку регіонів

2.3. Сутність, мета та основні напрямки культурної політики держави

Тема 3. Культурний туризм як соціокультурний феномен.

3.1. Визначення культурного туризму.

3.2. Рівні культурного туризму.

3.3. Умови та чинники розвитку культурного туризму.

3.4. Тенденції розвитку культурного туризму.

Тема 4. Ресурсна база культурного туризму.

4.1. Класифікація культурних об'єктів та процесів у культурному туризмі.

4.2. Класифікація практик споживання культурних благ туристами як ресурсу культурного туризму.

Тема 5. Основні сегменти культурного туризму.

- 5.1. Туризм спадщини (історико-культурний).
- 5.2. Тематичний туризм.
- 5.3. Арт-туризм.
- 5.4. Подієвий культурний туризм.
- 5.5. Туризм вражень.
- 5.6. Екокультурний туризм.
- 5.7. Креативний туризм.

Розділ 2. Управління розвитком культурного туризму.

Тема 6. Креативні індустрії як інноваційна стратегія розвитку туризму.

- 6.1. Сутність понять «креативна економіка» і «креативні індустрії».
- 6.2. Креативні індустрії - джерело конкурентоспроможності міст.
- 6.3. Свобода творчості і свобода підприємництва як основа розвитку творчих індустрій.

Тема 7. Культурні кластери і розвиток туризму в DESTИНАЦІЙ.

- 7.1. Творчі кластери та творчі індустрії.
- 7.2. Моделі розвитку творчих індустрій.
- 7.2. Стратегія формування туристичного кластеру.

Тема 8. Подієвий туризм як чинник формування туристичної привабливості міста.

- 8.1. Конкурентні переваги подієвого туризму та його класифікація.
- 8.2. Основні стейкхолдери в процесі створення продукту культурного туризму.
- 8.3. Основні етапи розробки стратегії створення і реалізації продукту подієвого туризму.

Тема 9. Соціальне конструювання пам'яток на основі культури.

- 9.1. Туристична пам'ятка як соціальний конструкт.
- 9.2. Технології формування об'єктів туристичної привабливості.

Тема 10. Культурний туризм: можливості для росту в Україні.

- 10.1. Загальна характеристика культурної спадщини України.
- 10.2. Об'єкти Всесвітньої культурної спадщини ЮНЕСКО – маркери туристичної привабливості країни.
- 10.3. Інноваційні практики проєктів культурного туризму.
- 10.4. Перспективи розвитку культурного туризму.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви тем	Кількість годин									
	Денна форма					Заочна форма				
	Усього	у тому числі				Усього	у тому числі			
		л	п	інд	ср		л	п	інд	ср
Розділ 1. Теоретичні засади культурно-пізнавального туризму.										
Тема 1. Цілі та завдання курсу, його проблематика	2	2	-	-	-					
Тема 2. Роль культури в постіндустріальній економіці: світові практики та національний досвід	11	2	2	-	7	11	1			10
Тема 3. Культурний туризм як соціокультурний феномен	12	2	2	-	8	11	1			10
Тема 4. Ресурсна база культурного туризму	17	4	4	-	11	13	1			12
Тема 5. Основні сегменти культурного туризму	18	4	4		7	12	2			10
Разом за розділом 1	60	14	12		33	47	5			42
Розділ 2. Управління розвитком культурного туризму.										
Тема 6. Креативні індустрії як інноваційна стратегія розвитку туризму	22	2	4	-	13	14	2			12
Тема 7. Культурні кластери і розвиток туризму в дестинації	13	4	4	-	7	13	1			12
Тема 8. Подієвий туризм як чинник формування туристичної привабливості міста	9	2	2	-	5	13	1			12
Тема 9. Соціальне конструювання пам'яток на основі культури	7	2	-		5	17	2			15
Тема 10. Культурний туризм: можливості для росту в Україні	9	2	4		5	16	1			15
Разом за розділом 2	60	12	14		35	73	7			36
Усього годин	120	26	26	-	68	120	12	-		108

4. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Роль культури в постіндустріальній економіці	2
2.	Культурний туризм як соціокультурний феномен	2
3.	Ресурсна база культурного туризму	4
4.	Основні сегменти культурного туризму	4
5.	Креативні індустрії як інноваційна стратегія розвитку туризму	4
6.	Культурні кластери і розвиток туризму в дестинації	4
7.	Подієвий туризм як чинник формування туристичної привабливості міста	2
8.	Культурний туризм: можливості для росту в Україні	4
	Разом	26

5. Самостійна робота

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1.	Підготовка до усного опитування на тему: «Роль культури в постіндустріальній економіці» за наступними питаннями: Опитування студентів за наступними питаннями: Роль культури в соціально-економічному розвитку суспільства. Культура як чинник сталого розвитку регіонів. Сутність, мета та основні напрямки культурної політики держави.	5	10
2.	Підготовка до написання есе на тему: «Культурний туризм як соціокультурний феномен» за наступним планом: 1. Що Ви знаєте про історико-культурний туризм? 2. Що Ви знаєте про всесвітню історико-культурну спадщину? Наведіть, якщо зможете, приклади успішного використання культури і об'єктів всесвітньої культурної спадщини в туризмі. 3. Які об'єкти культурної спадщини у м. Харкові чи Харківській області могли б стати маркерами туристичної привабливості регіону. Як це можна реалізувати на практиці?	5	4
3.	Підготовка доповідей про заповідники різних типів в таких областях України: Київська, Вінницька, Волинська, Запорізька, Кіровоградська, Львівська, Миколаївська, Полтавська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Харківська, Хмельницька, Черкаська, Чернівецька, Чернігівська.	8	8
4.	Підготовка доповідей та мультимедійних презентацій за наступними темами: 1. Специфіка та можливості використання пам'яток археології в культурно-пізнавальному туризмі. 2. Міжнародний досвід використання пам'яток археології в туристичній сфері. Користуючись інтерактивною картою світу проекту EXARC < http://openarchaeology.info/venues >, де позначені археологічні музеї просто неба, виберіть один з об'єктів та підготуйте доповідь. 3. Використання пам'яток археології в туристичній діяльності України 3.1. Використання пам'яток археології в туристичній діяльності Харківщини. • Історико-археологічний музей заповідник «Верхній Салтів». Центр зеленого туризму та експериментальної археології «Вороня слободка» у с. Меліховка Нововодолазького району.	9	10
5.	Підготовка індивідуального завдання за темою «Оцінка культурних та креативних індустрій регіону (міста) як передумови розвитку туристичної сфери». Кожен студент заздалегідь обирає конкретне місто чи область України.	10	15
6.	Підготовка доповідей про тематичні парки світу та України. 1. «Діснейленд» 2. «Дісней Ворлд» 3. «Сі Ворлд» 4. «Юніверсал Студіос»	4	10

	5. Франція 6. «Євродіснейленді» 7. «Футуроскоп» 8. «Астерікс» 9. «Країна Мумі-тролів» (Moominworld) 10. «Санта-Парк» 11. «Порт Авентура» (Port Aventura - Порт пригод) 12. «Земля міфів» 13. «Європа-парк» 14. «Фатазія-ленд» 15. «Мувіворлд» 16. «Леголенд» 17. «Діснейленд» в Японії, 18. «Світ Кіно», «Світ Мрій», «Світ Моря» (Австралія) та інші.		
7.	Підготовка до усного опитування в рамках теми: «Подієвий туризм як чинник формування туристичної привабливості міста» за наступними питаннями: 1. Конкурентні переваги подієвого туризму та його класифікація. 2. Основні стейкхолдери в процесі створення продукту культурного туризму. 3. Основні етапи розробки стратегії створення і реалізації продукту подієвого туризму.	4	8
8.	Підготувати доповіді та мультимедійні презентації про об'єкти Всесвітньої культурної спадщини ЮНЕСКО будь-якої країни світу	4	8
9.	Підготовка доповідей та мультимедійних презентацій про замки та фортеці будь-якої країни світу, які є туристичними маркерами регіону.	4	10
10	Самостійне вивчення літератури з теми курсу, підготовка есе за обраною книгою: 1. Колбер Фр. Маркетинг культуры и искусства / Фр. Колбер; при участии Ж. Нантеля, С. Билодо, Дж. Рича ; [пер. с англ. Л. Г. Мочалова]. – 2-я ред. – Санкт-Петербург : АртПресс, 2004. – 255 с. 2. Лэндри Ч. Креативный город / Ч. Лэндри / Пер. с англ. – М. : Классика–XXI, 2006. – 399 с. 3. Флорида Р. Креативный класс : Люди, которые меняют будущее / Пер. с англ. – М. : Классика–XXI, 2005. – 432 с. 4. Хокинс Дж «Креативная экономика. Как превратить идеи в деньги / Пер. с англ. – М. : Классика–XXI, 2011. – 256 с.	15	25
	Разом	68	108

6. Методи контролю

Засвоєння тем контролюється на семінарських заняттях, шляхом усних відповідей та доповідей і написання творчих завдань (есе).

Застосовуються такі засоби діагностики рівня підготовки студентів:

- написання есе;
- усні відповіді та доповіді на семінарських заняттях;
- виконання індивідуальної семестрової роботи (письмова форма заліку).

Підсумковий контроль засвоєння дисципліни здійснюється по її завершенню на заліку. Оцінка успішності студента з дисципліни є рейтинговою і виставляється за багатобальною шкалою з урахуванням оцінок засвоєння всіх тем дисципліни.

7. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточний контроль та самостійна робота									Разом	Іспит	Сума
Розділ 1				Розділ 2					60	40	100
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	Індивідуальне завдання			
5	5	5	5	5, 5	5	5,5	5	10			
Семінар	Семінар, Есе	Семінар	Семінар	Семінар Доповіді	Семінар	Семінар Доповіді	Доповіді				

Структура та складові підсумкової оцінки з дисципліни

Поточний контроль – 60 балів.

З них:

- активна робота на семінарських заняттях – 50 балів;
- індивідуальне завдання – 10 балів.

Поточний контроль проводиться на кожному семінарському занятті та за результатами виконання завдань самостійної роботи. Він передбачає оцінювання теоретичної підготовки здобувачів вищої освіти із зазначеної теми (у тому числі, самостійно опрацьованого матеріалу) під час роботи на семінарських заняттях та набутих практичних навичок під час виконання завдань практичних робіт.

Критерії поточного оцінювання знань студентів

Усний виступ та виконання письмового завдання (есе, презентація, виступ з доповіддю)	Критерії оцінювання
5	В повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно самостійно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань та

	практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу. Правильно вирішив усі тестові завдання.
4	Достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, в основному розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу. Але при викладанні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому окремі несуттєві неточності та незначні помилки. Правильно вирішив більшість тестових завдань.
3	В цілому володіє навчальним матеріалом викладає його основний зміст під час усних виступів та письмових відповідей, але без глибокого всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, без використання необхідної літератури допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки. Правильно вирішив половину тестових завдань
2	Не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом. Фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування) викладає його під час усних виступів та письмових відповідей, недостатньо розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності, правильно вирішив меншість тестових завдань.
1	Частково володіє навчальним матеріалом не в змозі викласти зміст більшості питань теми під час усних виступів та письмових відповідей, допускаючи при цьому суттєві помилки. Правильно вирішив окремі тестові завдання.
0	Не володіє навчальним матеріалом та не в змозі його викласти, не розуміє змісту теоретичних питань та практичних завдань. Не вирішив жодного тестового завдання

Доповнення виступу:

1 бали – отримують студенти, які глибоко володіють матеріалом, чітко визначили його зміст; зробили глибокий системний аналіз змісту виступу, виявили нові ідеї та положення, що не були розглянуті, але суттєво впливають на зміст доповіді, надали власні аргументи щодо основних положень даної теми.

0,5 бал отримують студенти, які виклали матеріал з обговорюваної теми, що доповнює зміст виступу, поглиблює знання з цієї теми та висловили власну думку.

Суттєві запитання до доповідачів:

1 бали отримують студенти, які своїм запитанням до виступаючого суттєво і конструктивно можуть доповнити хід обговорення теми.

0,5 бал отримують студенти, які у своєму запитанні до виступаючого вимагають додаткової інформації з ключових проблем теми, що розглядається.

Критерії оцінювання індивідуального завдання з дисципліни «Культурний туризм та креативні індустрії»:

- оформлення роботи 2 бали;
- повнота викладеної інформації 6 балів;
- захист роботи 2 бали.

Умови допуску студента до підсумкового семестрового контролю (екзамену): виконання індивідуального завдання, підготовка доповідей та робота на семінарських заняттях за результатами яких він набрав не менше 30 балів.

Підсумковий контроль 40 балів, в т. ч:

3 теоретичних питання – 40 балів. Перші два питання – 2*15, третє питання – 10 балів.

Бали за відповіді на теоретичні питання викладач виставляє після усної співбесіди. За підсумками поточного і підсумкового контролю студент може набрати від 0 до 100 балів включно. Мінімальна кількість балів, які повинен набрати студент для одержання екзамену, становить 50 балів. Бали за відповіді на теоретичні питання викладач виставляє на оголошенні екзаменаційних оцінок після усної співбесіди.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка за чотирьохрівневою шкалою оцінювання
90 – 100	відмінно
70-89	добре
50-69	задовільно
1-49	незадовільно

8. Рекомендована література

Базова література

1. Бейдик О. О. Рекреаційно-туристські ресурси України : методологія та методика аналізу, термінологія, районування / О. О. Бейдик – К. : ВПЦ «Київський університет», 2001. – 395 с.
2. Колбер Фр. Маркетинг культури и искусства / Фр. Колбер; при участии Ж. Нантеля, С. Билодо, Дж. Рича ; [пер. с англ. Л. Г. Мочалова]. – 2-я ред. – Санкт-Петербург : АртПресс, 2004. – 255 с.
3. Колесова Ю. А. Туристско-рекреационное проектирование : Учебное пособие / Ю. А. Колесова. – М.: КУРС : НИЦ ИНФРА-М, 2014. – 352 с;
4. Лэндри Ч. Креативный город / Ч. Лэндри / Пер. с англ. – М. : Классика–XXI, 2006. – 399 с.
5. Сущинская М. Д. Культурный туризм [Текст]: учебное пособие / М. Д. Сущинская. — СПб. : Изд-во СПбГУЭФ, 2010. — 128 с.
6. Флорида Р. Креативный класс : Люди, которые меняют будущее / Пер. с англ. – М. : Классика–XXI, 2005. – 432 с.
7. Хокинс Дж. «Креативная экономика. Как превратить идеи в деньги / Пер. с англ. – М. : Классика–XXI, 2011. – 256 с.
8. Шефф Дж. «Все билеты проданы: Стратегии маркетинга исполнительских искусств» / Дж. Шефф, Ф. Котлер / Пер. с англ. – М. : Классика–XXI, 2012. – 688 с.
9. Mc Kercher, B and Cros, H (2002) Cultural tourism: the partnership between tourism and cultural heritage management. New York: Haworth Hospitality Press.
10. Richards, G (1996) Cultural Tourism in Europe, Wallingford, CAB International.
11. Richards, G. (1999) Culture, Cultural Tourism and Identity. Tilburg University, The Netherlands.
12. Richards, G. (2001) The Development of Cultural Tourism in Europe. In Richards, G. (ed.) Cultural Attractions and European Tourism. Wallingford: CABI.
13. Richards, G. (2003) What is Cultural Tourism? In van Maaren, A. (ed) Erfgoed voor Toerisme. Nationaal Contact Monumenten.

Допоміжна література

14. Алексеева О. В. Подієвий туризм та івент-менеджмент / О. В. Алексеева // Російське підприємництво. – 2011. – №6, вип. 2(186). – С. 167-172.
15. Божко Л. Д. Культурний туризм як важливий чинник соціально-культурного розвитку регіонів України / Л. Д. Божко // Культура України. – 2011. – Випуск 32. – С. 135-141.
16. Гордін В. Е. Культурний туризм як стратегія розвитку міста : пошук компромісів між інтересами місцевого населення і туристів. –

[Електронний ресурс] – Режим доступу:
http://infotour.in.ua/statti_tourism/gordin.htm.

17. Кифяк В. Ф. Організація туристичної діяльності в Україні / В. Ф. Кифяк. – Чернівці : Книги-XXI, 2003. – 300 с.
18. Клебанов Л. М. Памятники истории и культуры : правовой статус и охрана: Монография / Л. Р. Клебанов. – 2-е изд., испр. – М. : Норма: НИЦ ИНФРА-М, 2015. – 160 с.
19. Костюк О. Історія івенту / О. Костюк // Теорія і практика організації спеціальних заходів. – 2008. – №3. – С. 17-21.
20. Парфіненко А. Ю. Territoria туризму: час «культурних подорожей» // UNIVERSITATES: Наука и просвещение. – 2012. - №2. – С. 4-13.
21. Парфіненко А. Ю. Культура як джерело конкурентних переваг та складова туристичного іміджу регіону // Туризм в системі пріоритетів регіонального розвитку: Монографія / Під ред. проф. В. В. Александрова. – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2010. – С. 88-105.
22. Парфіненко А. Ю. Культурний туризм як чинник соціально-економічного розвитку територій / А. Ю. Парфіненко // Вісник Львівського університету. Серія географічна. 2013. Випуск 43. Ч. 1. - С. 233–242.
23. Парфіненко А. Ю. Подієвий туризм як чинник формування туристичної привабливості міста / Парфіненко А. Ю. // Географія та туризм. Вип. 34. – К., 2015. – С. 144.-154.
24. Парфіненко А. Ю. Розвиток «економіки ексклюзивності» як пріоритетний напрямок забезпечення конкурентоспроможності туристичної сфери України / Парфіненко А.Ю. // Географія. Країнознавство. Туризм. Вип.14. – К.: КНУ імені Тараса Шевченка, 2011. – С. 8-13.
25. Парфіненко А. Ю. Розвиток туризму як чинник капіталізації культурної спадщини регіону / Парфіненко А. Ю. // Традиційна культура в умовах глобалізації: регіональні особливості та розвиток туризму” (Харків, 24 травня, 2013 р.). - С. 75-80.
26. Парфіненко А. Ю., Гербіш А. П. Культурний туризм як чинник капіталізації культурної спадщини території / Парфіненко А. Ю., Гербіш А. П. // Туристичний бізнес: світові тенденції та національні пріоритети: Матеріали VI міжнародної науково-практичної конференції (9 листопада 2012 року). - Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна. – С. 73-76. 2012. – С. 73-76.
27. Парфіненко А.Ю. Туристська привабливість культури / Парфіненко А.Ю. // Краєзнавство. Географія. Туризм. - №8(685). – Лютий, 2011. – К.: Шкільний світ. – С. 4-6.
28. Погодина В. Л. География туризма : Учебник / В. Л. Погодина, И.Г. Филиппова. – М. : НИЦ ИНФРА-М, 2015. – 256 с.
29. Рутинський М. Й. Замковий туризм в Україні. Географія пам'яток фортифікаційного зодчества та перспективи їх туристичного відродження : навч. посіб. – К. :Центр учбової літератури, 2007. – 432 с.

**9. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції,
інше методичне забезпечення**

- 30.<http://www.nbuv.gov.ua> – офіційний сайт Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.
- 31.<http://www.tourlib.net> – туристична бібліотека.
- 32.<http://www.marketing.spb.ru> – енциклопедія маркетинга. Теорія і практика.
- 33.<http://www.unctad.org> – офіційний сайт UNCTAD.
- 34.<http://www.unesco.org/new/ru> – офіційний сайт ЮНЕСКО.
- 35.<http://www2.unwto.org/ru> – офіційний сайт ЮНВТО.
- 36.<http://www.ukrstat.gov.ua/> – офіційний сайт Держкомстату України.